

Hiiumaa transpordi- ja tehnikaajaloo lähiperioodi pärimus.

Tehnikasport Hiiumaal

Töö tellija MTÜ VTS Kepsud Kotis

MTÜ Ajaloolised Võtted
2010-2013

Sisukord

Sisukord	3
Tehnikasport Hiiumaal.....	4
Motokross.....	5
Viimane Rehemäe motokross?!.....	5
Ralli.....	10
Moskvich Liiga.....	10
Viimased uudised, talv 2013	11
Kardisport.....	13
MTÜ Käina Kadirada. Kartdagö.....	18
Veoautode ralli.....	20
Mootorrataste ringrajasõit	24
Endel Kiisa	24
Kärdla poiss Valdur Ploom	25
Raadiosport	28

Tehnikasport Hiiumaal

Käesolev uurimus keskendub ajavahemikule 1960ndad kuni sajandilõpp.

Tehnikaspordi valdkonnad, mida käsitletakse on motokross, autovõidusõit, ringrajasport, kardisport ja raadioamatörisim.

„Kuldseks“ ajajärguks peetakse kaheksakümnendaid, mil Hiiumaa oli üks juhtivaid veautoralli keskusi Eestis. Sportlaste ja korraldajate aktiiv ulatus 130-150 inimeseni. Rallisid oli aastas üks-kaks, krossivõistlusi samuti vähemalt üks suurem, jää- ja lumerajavõistlusi talviti üsna tihedalt. Visalt aga järjepidevalt toimetasid kardisõitjad. Raadiosportlasi teguses kahekümne ringis

Ajaloolisi allikaid - valdavalt artikleid ajalehtedest - läbi töötades torkab silma, et KÕIKIDE valitsuste ja riigikordade ajal räägitakse vajadustest toetada noorte tehnikasporti. Ja paraku tuleb tõdeda, et riiklikul tasemel toetati sellist tegevust ainult ENSV aegadel. Eesti Vabariik on piirdunud vaid sõnadega, kogu tegevus toimub entusiastide rahakoti ja projektikirjutamise ning sponsorite hankimise toel...

ENSV perioodil tegeles tehnikaspordi arendamisega riiklikul tasemel ALMAVÜ: Armee, Lennuväe ja Merelaevastiku Abistamise Vabatahtlik Ühing, NSV Liidu üleliiduline paramilitaarne organisatsioon.

Hiiumaa tehnikaspordi „kuldajal“, kaheksakümnendatel juhtis Hiiumaa ALMAVÜd Liivi Võsa, selle alla kuulunud Tehnikaspordiklubi Liida Lõppe.

Eksisteerisid ka erineva ametkondliku kuuluvusega spordiorganisatsioonid, mille all tegutsesid vastava spordiala seksioonid. Hiiumaal tegutses taolistest ainult maasportlasi ühendav VSÜ „Jõud“. Ettevõtted, kolhoosid-sovhoosid ja organisatsioonid võisid samuti moodustada oma spordiklubisid või huvialaringe ja selliseid oli Hiiumaal üsna mitmeid.

ALMAVÜ Hiiumaa Tehniliste Spordialade Klubi moodustati 1965, liikmeid oli 65. Sisseastumismaks oli 1 rubla ja aastamaks 3 rubla. Tehnikaspordi arendamise kõrval tegeleti ka amatöörautojuhi ja mootorrattajuhtide kursuste korraldamisega. Juba 1966. aasta 9. mail toimus võidupüha tähistamisele pühendatud autode kahevõistlus, autoks GAZ-51. Võistlusprogramm koosnes vigur- ja ökonoomsussõidust ja võitjaks tuli Agu Takis. Sama aasta sügisel toimusid esimesed vigursõiduvõistlused mootorratastele, oma klassides olid võitjad Harry Porgand ja Avo Paulus.

Autoralli „Meri-97“. Foto Toivo Koolmeistri kogust.

Motokross

Esimesi võistlusi motokrossis:

Oktoobris 1966 toimus mootorrataste vigursõiduvõistluse raames ka krossisõit, osales 5 ratast, võitja: Viktor Edasi.

Järgmine võistlus toimus 1967. aastal Lodju metsas, viie meesvõistleja seast oli parim Avo Paulus. Startis ka kaks naist: Aili Pajur ja Anne Kibuspuu.

Rehemäe: lk.68: 1981.-aastal otsitakse kohta krossirajale, variandina on kõne all Kõpu,. Seda peetakse aga õigustatult liiga kaugeks kohaks. Rehemäele raja tegemise üks eetvedajaid oli Valdo Leivald. Ajastule omaselt saadi hakkama ilma projekt-dokumentatsiooni, lubade ja eelarveta. Kooskõlastamine käis inimlikul tasemel, tehnikat lubati kasutada ja tööd tehti tasuta.

Esimene motokross Rehemäel 1982. aasta oktoobris. Kasvatuslikust vaatevinklist tuleb ära märkida, et paljud käitumis- ja õppeedukusega poisid, kes muidu „punnvõrridega“ linna vahel ringi täristasid, liitusid krossiringiga. Ühtlasi pidid õppimis- ja käitumisasjad korras olema. 1988. aasta kuues Rehemäe kross oli kõigi aegade suurim, 300 sportlast, kaks päeva, seitse masinaklassi ja 14 starti.

Motokrossi harrastamise keskuseks oli kaheksakümnendatel Suuremõisa tehnikum. Asja vedas üks meie kõigi aegade parim motokrossimees Urmas Saarnak.

Aastal 1990 sõideti Rehemäel krossi viimast korda. Üritus ei hääbunud iseenesest vaid keelati ära: Hiiu Maakonnavalitsuse määrus lubas Kaitse- ja Spordiliidul korraldada 28. juulil **viimast korda** motokross Rehemäel.

Viimane Rehemäe motokross?!

Urmas Selirand

8. september 1990 Hiiumaa nr 105 lk4

Läbi ta nüüd on. Pühapäeval, 2. septembril peeti kaheksandat korda ja läks taas korda. Suur tänu abilistele ja organiseerijatele üle Hiiumaa, keda nõnda palju, et üleslugemine läheks pikale. Aitäh Võrumaa kohtunikebrigadile ja Hiiumaa abikohtunikele, aitäh võistlejaile ja pealtvaatajaile! Viimaseid oli lausa rekordarv, üle tuhande hinge. Enamikult ka küsimine, miks viimane kross, mis lahti, et mehepojad enam Hiiumaal tegevust ei leia, et tegevus, mis seni isasid-poegi liitnud, suisa ära keelati.

Hiiumaa Maakonnavalitsuse määrusest: „1. Lubada Hiiumaa Kaitse- ja Spordiliidul korraldada 28. juulil 1990. a. viimast korda motokross Rehemäel.”

Näe, keeldu ju polegi, hoopis luba on, viimane luba. Korraldajad arvavad kavalehe tekstis, et põhjuseks on „niigi napp bensiin ja muudki defitsiidid”. Kas selle kivi all just vähk on, jäägu igaühe enda teada ja mõtelda.

Kell 11.00 anti esimene start. Oli kolm masinaklassi - No 125 ccm, M-500 ccm ja k/v 750 ccm. Igale kaks starti a' 18 minutit pluss kontrollaeg 4-5 minutit.

Noored-125 ccm startis 25 mehepoega, katkestas 12. I Aimer Peensalu „Tallas”, II Peep Sigus „Tallas”, III Marek Tammsoo „Järvakandi”.

M-500 startis 16 meest, katkestas 9. I Andrus Vaks Kose, II Anti Sikk „Wermo”, III Romet Sikk „Wermo”.

K/v-750 startis 17 ekipaaži, katkestas 11. I Are Kaurit, Jürgen Jakk Kose, II Sverre Lomp, Alar Lomp Tartu „Auto”, III Anti Kivi, Ever Kattus „Wermo”.

Esmakordselt oli viimasel krossil näha palju välismaist krossitehnikat, paistab, et eesti krossimeestele käivad „KTM” ja „Kawasaki” juba üsna kergelt kätte. „CZ”-meestest tegi jälle parimat sõitu hiidlane Aivo Oago.

Pärast suurt kihutamist oli jäänud veel kaks uut võistlusala - mäehüpped ja tagarattasõit. Hüpati Tankimäelt - Rehemäe krosse peetakse ju endisel NA tankipolügoonil, mille heakorrastamisega krossi jaoks üsna hulga hiidlasi vaeva näinud. Mõnigi ratas kerkis kõrgele õhku ja matsatas maha alles paarikümne meetri pärast. Pikimalt hüppas Avo Lusbo.

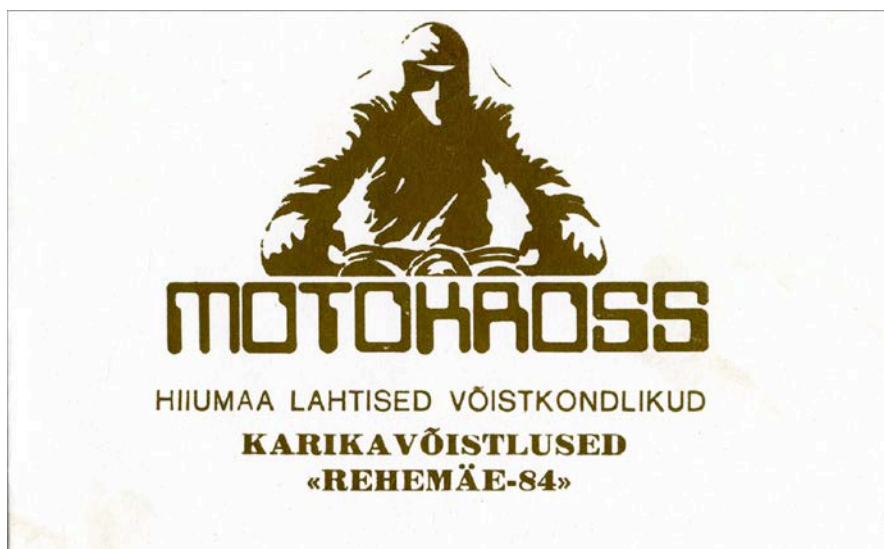
Tagarattal ei tahetud alguses proovidagi, aga mõni uljaspea lõpuks leidis. Ega kiviklibusel pinnasel ole kerge kahegi rattaga, mis veel ühest rääkida. Kauem hoidis oma ratsut tagajalgel Ivo Vaaderpass.

Enne hüppeid ja tagarattasõitu oli aga leinaring - kõik rattad ja mehed, kes Rehemäe krossi austavad, sõitsid korraga rajale. Peatuti lipu juures ja üksmeelse pörina saatel langes lipp poolde vardasse. Ka pisarad ei puudunud ja taas küsimused ja üllatamised - miks ja kas tõesti viimast korda?

Väljavõte Rehemäe krossi mäluabistamisraamatust 1982. a.: „Ikka ja jälle tuleks siia toredale Hiiumaa võidusõidule.” 1990. a.: „Ma ei saa aru, miks tahetakse Hiiumaalt ära võtta üks võimalus näha tõelisi mehi?!? Kui Kärddlas ei lasta poistel kasvada meheks ja meestel olla mees, tehakse seda MUJAL!!!”

Siia saab lisada: kas tõesti avatakse taas üks kanal, mis Hiiumaalt inimesi ära viib?!? Võistkondlik rändkarikas rändaski juba mandrile - Kose motoklubisse, kas peavad ära minema ka motohiidlased?! Ähvardab ju „Hiiu Ralli 90” samuti ära jääda, ehkki esialgsel andmetel juba ligi kümme Soome ekipaaži tahaks jõulukuu alguses Hiiu saarel lund tolmutada.

Meie motospordil on kasvupinda ja vaevaga loodud perspektiive ei tohi lasta ära nullida! „Rehemäe 90” oli viimane, elagu „Rehemäe 91”!

HIIUMAA LAHTISED VÕISTKONDLIKUD KARIKAVÕISTLUSED «REHEMÄE-85»

Kärdlas, Rehemäel 27. aprillil 1985. a.

Nael kummi!

Soovime täna kõigile motosportlastele, kes oma raudruuna on hoole ja armastusega viimse mutikani üle lihvinud, et rinda pista Hiiumaa III lahtistel võistkondlikel karikavõistlustel motokrossis «Rehemäe-85». Võistlejaid on saabunud pea igast Eestimaa rajoonist ja pealinnast. Võistlus lõpetab tulla pingeline.

1983. a. olid karikaomanikud hiidlased.

1984. a. viidi karikas Põlvasse.

Kes võidab tänava? Pöialt peame kõigile «vihastele» noortele võidusõitjatele!

Orgkomitee

AJAKAVA

27. aprillil kell 11.00 — Võistluste pidulik avamine Kärdla teeristil asuva saarte kaitselahingute monumendi juures. Võistlejate avaparaad läbi linna marsruudil Komsomoli väljak—Võidu väljak—kaitselahingute monument—Rehemäe.

kell 13.00 — Motovõistluste algus:

I start: PO-50 cm³

II start: M-125 cm³

III start: M-350 cm³

IV start: M kuni 500 cm³

V start: k/v. kuni 1000 cm³

kell 18.30 — Võistluste pidulik lõpetamine.

ORGANISEERIMISKOMISJON

ESIMEES: Matj Udurand — Hiiumaa Rajooni RSN Täitevkomitee esimehe asetäitja. LIHK-MED: Tõnu Erk — EKP Hiiumaa Rajoonikomitee sekretär; Riho Rahuoja — ELKNÜ Hiiumaa Rajoonikomitee I sekretär; Elmo Viigipuu — sidesõlme ülema asetäitja; Eha Karm — tarbijate kooperatiivi esimehe asetäitja; Leonid Spassov — «Nõukogude Hiiumaa» toimetuse korrespondent; Valdo Leivalt — motosektsiooni esimees; ATB esindaja; Urmas Alev — EPT esindaja; Ermo Voole — «Rahu eest» kolhoosi esimees; Mati Vaher — ATK nõukogu esimehe asetäitja; Urmas Saarnak — Putkaste ST esindaja; Mart Pauska — ÜAI nõukogu esimees; Liivi Vösa — ALMAVÜ Hiiumaa RK TSK ülem; Kaljo Vasar «k/k. «Hiiuma Kalur» esindaja; Ivo Eesmaa — metsamajandi esindaja.

VÕISTLEJATE NIMEKIRI

POISID 50 CM³

1 Lehtme, Andres, II, Põltsamaa MK	91 Pihlap, Meelis, Vao MK, Rakvere
26 Puusepp, Margus, II, MK «Tallas», Tln.	92 Ahi, Romet, Vao MK, Rakvere
28 Vaks, Mihkel, II, Ravila AMK, Harju	89 Salumaa, Mihkel, III, kolh, «Kindel Tees», Viljandi
42 Talinurm, Taivo, NO, MK «Tallas», Tln.	
41 Paal, Renno, NO, Ravila AMK, Harju	Peil, Ergo, NO, Rakvere TSK
47 Halliko, Ando, NO, Ravila AMK, Harju	Pakasaare, Eero, II, Suure-Jaani AMK
49 Karobach, Tarmo, III, TSK «Tallept», Tln.	Linder, Peet, II, Suure-Jaani AMK
52 Kadapik, Anne, NO, Ravila TSK, Harju	Kruusandi, Margus, NO I, Hiiumaa TSK
54 Erendi, Holger, NO, MK «Tallas», Tln.	107 Tuisk, Vambola, III, Hiiumaa TSK
55 Kadapik, Andres, NO, MK «Tallas», Tln.	108 Kummer, Jüri, III, Hiiumaa TSK
63 Toomingas, Aguri, NO, Lihula AMK	115 Rool, Roald, NO II, Hiiumaa TSK
67 Kaseloo, Andres, II, Põltsamaa MK	118 Hussar, Peep, NO I, TSK «Polar», Rakvere
71 Heinlaide, Kalle, NO, Ravila AMK, Harju	119 Kletenberg, Margus, II, Viljandi «Kalev»
72 Sagar, Kalevi, NO, Ravila AMK, Harju	120 Toom, Heiki, II, Viljandi «Kalev»
75 Tüür, Egon, NO, Hiiumaa TSK	156 Lütt, Aulo, III, Ravila AMK, Harju
76 Leppmets, Urmas, NO II, Hiiumaa TSK	193 Troska, Tarmo, NO I, TSK «Polar», Rakvere
77 Küttim, Ahti, NO, Hiiumaa TSK	Murakas, Ago, NO II, TSK «Polar», Rakvere
79 Vasar, Andres, NO II, Hiiumaa TSK	
80 Kutser, Indrek, III, Hiiumaa TSK	197 Peters, Hillar, NO I, Põltsamaa MK
81 Saar, Meelis, NO III, Hiiumaa TSK	198 Kalamees, Viido, NO I, Põltsamaa MK
82 Talinurm, Tõnu, NO, MK «Tallas», Tln.	200 Kogermann, Aivar, NO III, Hiiumaa TSK

Motokrosss „Rehemäe 87” 8.-9. august 1987. Foto Mart Mõniste

Motokrosss „Rehemäe 87” 8.-9. august 1987. Foto Mart Mõniste

Motokrosss „Rehemäe 87” 8.-9. august 1987. Foto Mart Mõniste

Motokrossi „Rehemäe 82” avarivistus Kärklas Võidu väljakul (Keskväljakul).

Möödusid mõned vaiksed aastad ja Nurstesse rajati krossirada, eestvedajateks Aivar Pere ja Jüri Preobraženski. Rajal toimusid aastail 1993-2001 üle-eestilise motovõistluse „Isad ja Pojad“ krossisõidud

Nurste rada veebis:

<http://www.granade.ee/rajad/rada.php?leht=Hiiumaa>

Preo-Käina: kolmel korral (1998, 99, 2000)

Ralli

Sõiduautodele rakendati seitsmekümnendate lõpul- kaheksakümnendate alul rahvaralli formaati. Sellel ajal oli sõiduauto pigem luksuskaup või staatuse sümbol. Masinaid oli vähe ja nende ümberehitamine võistlussõidukiteks Hiiumaa tingimustes ei olnud nähtavasti jõukohane, eelkõige ülnimetatud põhjustel. Aga 14.oktoobril 1978 toimub rahvaralli „Säde-30“. Ajastule omaselt on võistlus pühendatud Hiiumaa põllupidajate ühismajapidamise teele („tõlge“: sundkollektiviseerimise) asumise 30. aastapäevale. Stardis oli 20 ekipaaži, neist kaheksa väljastpoolt Hiiumaad, distants 278 km. Parimad hiidlased Ermo Voole-Taavi Stomma „Rahu Eest“ kolhoosist said teise koha. Ermo Voole mälestuste kohaselt jäi esikoht ühe õnnetu liiva kinnijäämise taha, eksiti käiguvahetusel. Auhinnaks oli kummalegi üks „Žiguli“ kumm, tol ajal defitsiitne kaup. On säilinud Ermo Voolele antud diplom.

Esimeseks ralliks kohandatud sõiduauto ehitas valmis Mati Eller, margiks oli „Moskvitsh“. Jää- ja lumerajasõitudel startisid alati ka sõiduautod. Rakendati ka mitmevõistluse formaati: ökonoomsussõit, vigursõit ja autojuhi oskustega „lahutamatult kaasas käiv“ laskmine.

Esimene ralli sõiduautodele: Hiiu 86. Siis hiidlasi veel ei startinud. Esimesed kaks ekipaaži Hiiumaalt startisid „Hiiu 87“rallil: Urmas Saarnak-Ants Saarnak Putkaste ST-st ja Üllar Pöial-Tenno Telvik „Rahu Eest“ kolhoosist. Hilisematel rallidel sõideti koos veoautodega.

Hiiumaal jäi sõiduautode ralli siiski üksikute „rüütlite“ pärusmaaks, veoautodele omast massilisust ei saavutatud. Tehnilise taseme lattu oli ENSV tingimustes väga kõrge ja autode ümberehitamiseks vajalike osade hankimine ülimalt keerukas. Päris tippu meie sõiduautode piloodid ei jõudnudki.

Vabariigi päevil sõitis rallit Eesti tasemel hiidlaste paar Ats Remmelg - Meelis Pielberg, autodeks Lada`05 ja 08. Ats jätkas hiljem Subarul, kokku tegeles rallispordiga 15 hooaega.

Hiiumaal on käesoleval sajandil korraldatud hulgaliselt rahvasprinte. 2013. aasta veebruaris toimus üle hulga aastate taas Hiiumaa rahvaralli

Moskvich Liiga

Huvi rallisõidu vastu on meestel ikka veres olnud. Uuel sajandil on selleks taskukohasema võimaluse pakkunud „Mosseliiga“:

Aastast 2003 on Eestis saanud eluõiguse Moskvich-liiga, kunagistel nõukogude päritolu rahvaautodel baseeruv, (suhteliselt) madalaeelarveline rallisari:

Moskvich Liiga? Mis see veel on? Moskvich Liiga loomise juhtmõtteks on odavate ja tehniliselt võrdsete autodega võistlemisvõimaluse pakkumine kõikidele autospordihuvilistele. Et võidaks parimate oskuste, mitte suurima rahakotiga ekipaaz.

Vanade, oma sõidumaduste poolest kaugeltki mitte parimate autodega võisteldes peame ühtlasi aus Eesti võidusõidu ajalugu, mille lehekülgedele on Moskvich teadupärast suurte tähtedega kirjutatud.

Käesolev lehekülg annabki ülevaate, mis mosseliigas tehtud ja mida toob tulevik. Samuti leiavad siit kasulikke näpunäiteid uued liigaga liitujad ning loodetavasti huvitavat lugemist ka kõik teised.

www.mosseliiga.ee

Rallisõidu tänapäev Hiiumaal seondub klubiga Alma Racing.

www.almaracing.org

ALMA Racing Team on 2008 aastal loodud klubi, mis ühendab endas hiidlastest rallisõitjaid.

Nimi sai alguse Argo Nursi sinisest Moskvitchist, millel olid valged triibud ja mis meenutas oma disainilt ehtsat piimapakki. Hiljem seletasid fännid nime lahti ka kui Anna Lagunevale Mossele Armu. Selles lauses on miskipärast oma tõetera sees...

ALMA Racing Team sai alguse neljast mehest: Marko Eespakist, Rain Pruulist, Argo Nursist ja Martin Juhest.

Tänapäevaks on liikmete arv küündinud juba üheksani, esialgsetele liikmetele on lisandunud Imre Randmäe, Romet Keskla, Rein Tikka, noor ja andekas Raido Rehepap ja ainuke naine Kaile Paur.

Ühenduse ajalugu pole küll pikk, kuid üheskoos saavutati juba esimesel aastal klubide arvestusel teine koht. Individuaalsed saavutused on veelgi silmipimestavamad.

2011 hooajal liitus meiega veel neli perspektiivikat sõitjat: Ago Eller, Peeter Kaibald, Rainis Kallas ja Jorven Kurba.

Viimased uudised, talv 2013

Rahvarallil Hiiu Talv kihutati merejäljale koos külalistega Hollandist

Eesti rahvaralli karikavõistluste teine etapp sõideti 23. veebruaril Hiiumaal. Hiiu Talv 2013 rahvaralli keskuseks oli Kärkla linn ja kokku võeti mõõtu seitsmel katsel. Üks

viiekilomeetrine katse oli sisse lükatud ka Salinõmme juures merejääle, mis sõitjatele oli parajaks väljakutseks. Sellel katsel sõitis VIP autona Eesti rahvaralli mõistes väga huvitav külaline, Nissan 350Z GT ralliauto.

...

Nagu siis öeldud, oli Hiiu Talv rahvaralli keskuseks Kärkla, autod seisisid keskväljakul ja võistluskeskus asus kultuurikeskuses. Sõitjad ja publik täitsid kohalikud hotellid ja söögikohad ja kindlalt võib väita, et rahvaralli andis oma panuse Hiiumaa talvisesse turismihooaega, mis ilmselt nii tegus pole kui suvine. Katsete äärde jagus rahvast korralikult ja sõitjatelt tuli Hiiu Talv korraldusele ja katsele positiivne tagasiside. Lund on Hiiumaal kõvasti ja see andis võimaluse korraldada üks väga korralike katsetega talvine rahvaralli.

Kokku startis rallile 66 meeskonda. Kavas oli seitse katset, üldpikkusega 35,4 kilomeetrit.

Moskvitši-meeste mõõduvõtus jäid peale hiidlased Martin Juhe - Rain Juhe.

Vaateid lisakatsele, kaamerapilt Martin Juhe autost:

<http://www.youtube.com/watch?v=LJHfg7z8zIM>

<http://www.youtube.com/watch?v=R2L9oBy9iEA>

Kardisport

Esimesed kardivõidusõidud toimusid 1966. aasta juunikuus, osalejad olid kõik mandrilt: (lk.8). Sündmust kajastanud artiklis avaldati lootust, et Hiiumaa Motoklubi hakkab samuti karte ehitama ja tekib ka kohalikke võidusõitjaid. Sama suunise sõnastas ka ALMAVÜ Hiiumaa Rajoonikomitee pleenum (juuni 1966) lisades vajaduse hakata külanõukogudes korraldama vigursõiduvõistlusi autodele ja mootorratastele. Sama aasta detsembris nenditi AMAVÜ VI rajoonikonverentsil, et esimene lubatud (eraldatud) kartauto on saabunud ja selle eeskujul kavatakse ise ehitada veel kolm masinat.

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärddlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärddlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärđlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärđlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärđlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Hiiumaa esimesed kardivõistlused 1966. aastal Kärđlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

1968. aasta 22. septembril olidki Kärđlas taas kardivõistlused, osales kolm hiidlast, 175cm³ masinaklassis sai kolmanda koha Jaanus Virroja (lk.22-23). Algselt Võidu väljakul (tänapäevane Kesk väljak) toimuma pidanud võistlus toimus viimase hetke otsusena Komsomoli väljakul (Vabrikuväljak), jõukatsumisest on olemas ka meeleolukas fotoseeria (lisas)

Kardivõistlused 1968. aastal Kärđlas Komsomoli väljakul (Vabrikuväljakul).

Siis ei ületanud kardisport pikka aega enam „Nõukogude Hiiumaas“ uudisekünnist. 1976. aastal nendib „Ühenduse“ kolhoosi ALMAVÜ algorganisatsiooni esimees Rein Markus, et kolhoosi kartautoga käis ta viimati võistlemas 2-3 aastat tagasi ja nüüd seisab see jõude (lk.32).

Peale mõningast vaikust toimus 1981. aasta septembris taas kardivõistlus: vigursõit. Kokku osales 21 võistlejat ja esile tõsteti Emmaste kolhoosi (lk.71). Märtsikuus 1982. toimub Tärkma ranna jääl lumerajavõistlus

1982. aasta ALMAVÜ aruandestikust selgub, et kardisportlasi on Hiiumaal kokku 32, Autobaasis nr.15 ja Emmaste kolhoosis. Võistlusi toimus 1981(?) aasta jooksul kolm

(lk.74).

Samal ajal soovis „Sõpruse“ kolhoos osta kartauto AK77, maksumusega 595 rubla ja sarnane soov oli ka „Ühenduse“ kolhoosil.

1983. aastal tegutses autobaasi juures noorte kardiring, masinaid oli 3, huvilisi paarkümmend. Juhendajaks oli Heido Kattel. Nõuka-ajale tüüpilisena oli põhi-probleemiks varuosade põud. Võistluspaigana oodati KEKi kardiraja valmimist.

Kaheksakümnnendate teine pool tõi kaasa tunduva elavnemise, masinaid soetati juurde, võistlusformaad „Isad ja pojad“ liitis tegevuse juurde lapsevanemaid. Omapärase võistlusvormina tuleb esile tõsta kartide võidusõitu lume- ja jääradadel: Salinõmmes ja Tärkma rannas

ENSV-aja lõpuperioodi kuulub diskussioon suuremastaabilise motokompleksi rajamise plaanidest Kärkla serva Rehemäele. Ehitatama pidanuks ka uue kardirada. On raske tagantjäreli hinnata, kas see kava oleks ka teoks saanud kuid suurejooneline idee lämbus Pae tänava elamurajooni asukate vastasseisu, põhjuseks detsibellihirm.

Aga kardirada on Hiiumaal olemas, see paikneb Käinas. Hiiumaa EPT ja Käina valla koostöös valmis rada 1991. aastal, esimene võistlus peeti maha 18. augustil 1991, osales 56 kartisti. Üks eestvedajaid ja hilisem aktiivne võistluste korraldaja oli Allan Lippur. 1998. aastal läbis rada põhjaliku uuenduskultuuri, mett moka peale määrides nimetas Eesti Kardispordi Liidu president Tarmo Klaar intervjuus ajalehele „Hiiumaa“ rajakatet parimaks Eestis ja Baltimaades. Rada on aktiivselt kasutuses tänaseni.

1993. a. Eesti meistrivõistlused Aravetel. Nr. 5 - Ott Pähna.

1995. a. Põltsamaa. Nr. 15 - Ott Pähna, nr. 3 - Hanno Rajamets.

80.-90ndate tegijad: Ott Pähna, Marko Suuster, Sander Veanes

1994. moodustati spordiklubi „Kärdla Kart“ (Toivo Pähna ja Hanno Kiil). Võrreldes ENSV-perioodiga, kus põhiline kitsaskoht oli tehnika kättesaamatus ja selle madal kvaliteet, muutub Eesti Vabariigi ajal ikka põhiprobleemiks raha. Lääne päritolu tehnika üleolekut ei suutnud kohapealne forsseerimiskunst mingil ajahetkel enam kompenseerida. Hiiuamaa poisid võistlesid nõukogude päritolu mootoritega ja kõhn rahakott sundis üheksakümnendate teises pooles tegevusele kriipsu alla tõmbama.

Samas on Käina rada jäänud kardivõistluste pidamise kohaks. Hiidlastest jõudis seal viimati poodiumile Ott Pähna, seda laenatud masinaga. Aasta oli 2007.

MTÜ Käina Kardirada. Kartdagö

F&CCLUB HOBIKARDID
Käina kardirajal
Oleme avatud: E-R 13-18; L-P 11-18
Palju maksab? 1 ring 10 EEK-i, 6 ringi 50 EEK-i

20. mail kell 11.00 Käina kardirajal
HOBIKARDIVÕISTLUS
Võistlejate registreerimine kohapeal. Osavõtumaks 60 EEK-i.
Tule harjuta ja võta osa võistlustest!
Info: 251 02749, 251 18149.

Ajaleht Hiiumaa 12. mai 2000.

Tänapäev:

Aastast 2010 tegutseb Käinas võidusõidutiim Kartdagö. Ehkki seal ei osale hiidlasi, on üks klubi koduradadest Käina. Masinaid on klubil 12, sõitjaid kümme.

www.kartdago.ee:

Spordiaktiivi ja Käina valla ühistöö ning Hiiu maavalitsuse toetusel on valminud konkreetne plaan, kuidas pikendada Hiiumaa turismihooaega ning tuua juurde uusi väliskülalasi.

Olemasolev, 1992. a. rajatud kardiraja baasil soovime ehitada FIA tiitlivõistluste nõuetele vastava kardispordikompleksi eesmärgiga tuua Hiiumaale Euroopa meistrivõistlused jt rahvusvahelised tippvõistlused. Plaani realiseerimiseks asutasid Käina vald, Raigo Merilaht ja Heikki Hõbemägi MTÜ Käina Kardirada. Loodud MTÜ tegeleb lisaks arendusküsimustega ka kompleksi igapäevase majandamisega.

Kavandatav kompleks võimaldab võõrustada lisaks igal tasemel kardivõistlustele ka auto- ja motovõistlusi. Konkreetsemalt auto- ja rallisprindi ning rallikrossi võistlusi, supermoto ja mootorrataste ringrajavõistlusi, lisaks mudelspordi võistlused. Ja seda kõike vähemalt Põhjamaade meistrivõistluste tasemel. Meie väliskülalised ongi peamiselt võistlustel osalejad, nende treenerid ja mehaanikud, tiimiliikmed, pealtvaatajad. Lisaks rohked huvilised ja harrastajad, kes tahavad samuti tipprada proovida, kas siis hobikardi või võistluskardiga. Kevadeti-sügiseti lisanduvad neile treeninglaagrites käijad.

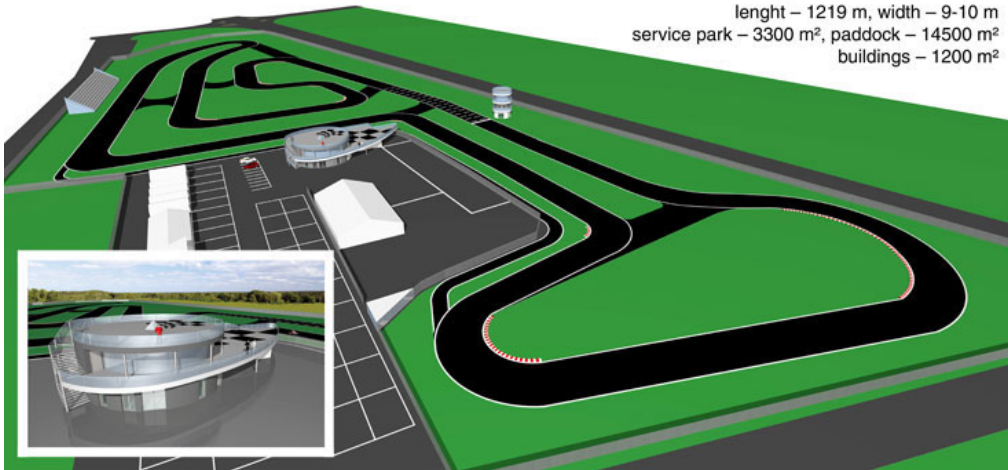
Aastal 2012 saab Eesti kardisport 50-aastaseks. Uus rada on Eesti kardispordile väärikas kingitus!

Aga me ei oota uut rada käed rüpes, vaid laiendame ka tänase raja pakutavaid teenuseid. 2011 lisanduvad Käina rajale võidusõidulaagrid algajatele ja edasijõudnutele. Ainulaadse võimalusena Eestis saavad hobikardisõidus end tõestanud sõita võistluskardiga! Samuti korraldame gruppidele võistlusi ja firmaüritusi jpm.

Käina kardiraja uue nime KARTDAGÖ all astub lahingusse võidusõidutiim. Osaleme Eesti esimese tiimina CIK-FIA sarjades, maailma tippkonkurentsis. Tublid Eesti poisid esotsas Marko Asmeriga on seal edukalt võistelnud, kuid kõik nad on sõitnud välistiimides. Edu saavutamiseks oleme käed löönud tippstegijate, Itaalia karditootja Bireli ja mootoritootja BMB-ga. Koos nendega oleme väljakutseks valmis!

HIIUMAA INTERNATIONAL CIRCUIT

length – 1219 m, width – 9-10 m
service park – 3300 m², paddock – 14500 m²
buildings – 1200 m²

Veoautode ralli

Autoralli „Meri 79” avamine Kärddlas Nõukogude väljakul (Leigri väljakul)

Veoautode rallisõit veoautodel hakkas levima sellepärast, et veutosid ja nende varuosi oli nõukogude ajal oluliselt lihtsam hankida, kui sõiduaautosid. Taustaks tasub meele pidada näiteks fakti, et paljude kolhoositöötajate ametimasinaks oligi veoauto, enamasti „Molotov“ GAZ-51, mis sest, et tööülesanded tingisid lihtsalt palju ringisõitmist kolhoosi maadel, üldsegi mitte aga koormate vedu.

Bensiinipuudust ei tundud ja see ei maksnud peaaegu mitte midagi .

Ralliautoks „eraldati“ majandis või ettevõttes veoauto, valdavaks margiks oli GAZ-51, hiljem ka GAZ-52

Mõnikord saadi rallika ehitamiseks mahakandmiseks mõeldud auto, millest võeti kasutusse ainult „number ja ämber“, vajadusel ka raam ja kabiin.

Mootoreid hangiti Kuusalus paiknenud kapitaalremondi tehase, aluseks olnud eraldamispaberi, „narjaadi“ sai kas oma ettevõttest, majandist või Hiiumaa EPT-st. Tehasest parema mootori saamiseks oli parim vahend head inimlikud suhted, abi oli ka kilukarbist või heast rasvasest Atlandi heeringast. Seda meelehead hangiti „Hiiu Kalurist“. Rahal ei olnud suuremat tähtsust, mootori maksumus arvestati nõukogulike tootmiskulude sisse.

Autosid ümber ehitada ei olnud lubatud. Mootorid, käigukastid ja kogu käiguosa pidi olema originaal. Turvaelemendiks olid ohutuskaar ja turvavööd. Lisatulesid võis paigaldada

Veautoralli kasvas välja põllumajanduslikust mitmevõistlusest. Esimest korda nimetati veoautode võidusõitu ralliks 1974. aastal, öise võidusõidule startis oli 30 masinat ja võitjad olid Ado Martin ja Jaan Pomerants „Sõpruse“ kolhoosist.

Esimene vabariikliku mastaabiga ralliks Hiiumaal oli „Meri 77“, klassifikatsioonina esimese raskusjärgu võistlus mille kohaselt oli võimalik saavutada meistersportlase kandidaadi järgunõuded.

Järgnesid „Meri 78“, „Põllumees 79“, „Meri 79“, „Hiiud“ ja nii edasi.

Kõrgaeg oli kaheksakümnendad, kokku oli ralliks kohandatud masinaid Hiiumaal paarikümne ringis. Tolle aja edukaimaks meeskonnaks on nimetatud vennad Tõnu ja Tarmo Suuster „Rahu Eest“ kolhoosist. NSV Liidu meistersportlase normi täitmisest jäi neil puudu ainult kaks punkti, ENSV sai enne otsa. Nemad olid ka esimesed uue Eesti meistrid veoautorallis, 1992. Üsna tihti käisid varasematel aastatel pjedestaalidel

Remmelg-Tustit, Heinmet-Pähna, Orunuk-Vaim „Tont“, Eller-Alev. Tasapisi kasvas peale noorem generatsioon: Valdis Laid, Hannes Tartu ja Hannes „Inimene“ Türrpu. Tema on ainukese tehnikasportlasena olnud Hiiumaa parim sportlane, aasta siis oli 1994.

Sõidumeisterlikkuse lihvimisele aitasid olulisel määral kaasa lumeraja ja jäärajasõidud. Viljeleti ka autokrossi. Närvikõdi ja vaatemängu pakkusid need sõidud parasjagu kuid masinat lõhkusi samuti kõige rohkem.

Kaheksakümnnendate algusest hakati käima ka Lätis võistlustel. Seal oli kasutusel meeskondliku võistluse formaat, kus kahest või kolmest autost koosnev meeskond pidi kogu ralli ja lisakatsed läbima üheskoos.

Osalejad peavad neid Läti talirallisid kõige ekstreemsemateks võidusõitudeks. Tuleb öelda, et meie meeste sõiduuskused olid naabritega võrreldes väga head.

Kaheksakümnnendate teises pooles algas nõukogude kolossi agoonia. Esimesi märke oli kitsamad olud kütusega. 1986. aastal hakati veoautorallidele piiranguid seadma. Rallil „Hiiu 88“ said veoautod taas startida. Nüüd lisandusid uued oskused ja kogemused-kuidas hankida võistlemiseks vajalik bensiin. 1989. aasta ralli korraldajad andsid korduvalt ja avalikult teada, et võistlusautosid Hiiumaa tanklates ei tangita. Samad reeglid olid veel 1992. aastal, EV tingimustes

Jää- ja lumerajasõidud ja autokrossid võisid siiski jätkuda.

Eesti Vabariigi taaskehtestamine lõpetas muuhulgas ka ALMAVÜ tegevuse. Ära vajus ka Tehnikaspordiklubi tegevus. Rallide korraldamise võttis paariks aastaks enda peale AS „Siidivend“, eestvedajaks Jüri Meresmaa. Kahel korral anti entusiastlikult välja ajalehte „Putitaja“

1995-2012 vedas Hiiumaa rallielu veoautode poole pealt spordiklubi „Kiisu“. Tõsi, tuleb tunnistada, et sellest viimased kümme aastat varjusurmas.

Veoautode ralli Hiiumaal hääbus üheksakümnnendate teisest poolest, peapõhjuseks ala kulukus. Tehnilise poole pealt hakati lubama mootorite, käigukastide ja veermiku põhjalikku ümberehitust, mis polnud Hiiumaa harrastajatele taskukohased. Aastal 1995 tulid Ats Remmelg - Meelis Pielberg veel Eesti meistriteks. Viimast korda osales Erkki Orunuki roheline GAZ-52 võistlustel aastal 2002.

„Hiiu 90“ start Käinas EPT juures

Ka nii juhtub. Rattagu kurvides ühe Hiiu ralli ajal. Mehed jäid siiski terveks.

Erkki Orunuki rallikarikad.

7. SEPTEMBRIL KELL 10

PARTSI KRUUSAKARIAARIS

VEOAUTODE RALLIKROSS

«PARTSI-85»

Võistlustel osaleb arvukalt ka külalisvõistlejaid.

Pääse 1 rbl., õpilastele 50 kopikat.

Hiiumaa Tehnika- ja Spordiklubi

*Haudu Yo. Kõrvaldus. IX 85. Tell. 85. 85.

Mootorrataste ringrajasõit

Kuulsaim hiidlane sellel spordialal on kahtlemata Endel Kiisa.

Endel Kiisa

Hiiumaalt, Käina vallast Kaigutsi külast pärit motoringraja sõitja Endel Kiisa on 20. sajandi parim Eesti tehnikasportlane. Väljapaistvaimaks saavutuseks sai 1964. aasta maailmameistrivõistluste Soome Imatra GP III koht ja seda nõukogude päritolu 350 cm³ „Vostok“ tsiklil.

Kiisa, Endel, 1. X 1937 Käina (Kaigutsi), motosportlane. Lõpetas 1969 autoduse erialal Tallinna Ehitustehnikumi ja 1974 TPedI KKT. Sportima hakkas 1947 Haaberstis, harrastas kergejõustikku ja pallimänge. Mootorisporti hakkas harrastama 1953 Dünamo motoklubis. 1964 ringrajasõidus MM-il Soome grand prix' võistlusel (GP) Imatras 350 cm³ masinaklassis 3. ja MM-i tabelis 8. koht, 1965 Saksamaa LV GP-l Nürburgringil samas masinaklassis 5. ja MM-i tabelis 21. koht, 1969 Saksa DV GP-l Sachsenringil 500 cm³ masinaklassis 10. ja MM-i tabelis 53. koht. Mootorratturite ringrajasõidus 1962 350 cm³ A ja 350 cm³ B masinaklassis NL-i meister, võitnud 1958–69 ka 6 hõbe- ja 6 pronksmedalit. Ringraja- ja motodroomisõidus, moto- ja talimotokrossis 23-kordne Eesti meister ning 4-kordne Kalevi suursõidu võitja (1959 250 cm³ A, 1965 ja 1966 350 cm³ A ning 1968 350 cm³ B masinaklassis). Msp (1953), aumsp (1963). Kalevi auliige (1964). Eesti 20. sajandi parim mootorrattasportlane. Töötas 1959–70 Kalevi AMK-s instruktorina ja 1974–77 Kalevi linnanõukogu esimehena.

B: E. Kaldma. Ringrajal. Tln, 1979, lk 78–79.

ESBL, 2011

http://entsyklopeedia.ee/artikkel/kiisa_endel

„Hiidlane Endel Kiisa kihutas end maailma kaheksandaks“

<http://www.epl.ee/news/sport/hiidlane-endel-kiisa-kihutas-end-maailma-kaheksandaks.d?id=65035440>

Lembit Peegel

„...Vaevalt aga teab ükski meie spordisõber, et 1964. aasta maailma kaheksas ringrajasõitja Endel Kiisa on samuti hiidlane. 1. oktoobril 1937 tõi meremees

Rudolf Kiisa abikaasa Sonja Hiiumaal Käina vallas Kaigutsi külas Kiisa talus ilmale poja, kellele pandi nimeks Endel.

Mõni aasta hiljem ostis pere Harjumaale Kakumäele maalapi ja ehitas sinna hooned. Sõja-aastatel aitasid Endel ja temast aasta vanem õde Malva ema ning ootasid isa kaugelt Venemaalt tagasi. 23-kordne Eesti motomeister ja kahekordne NSV Liidu ringrajasõidu meister Endel Kiisa õppis Haabersti mittetäielikus keskkoolis. Oma esimesed diplomid võitis Endel kettaheites ja kuulitõukes.

12. sünnipäevaks kinkis isa pojale võrri, 127-kuubikulise mootorratta. Dünamo motoõlem Feliks Lepik märkas Kakumäel kihutavat poissi ja kutsus ta klubisse. Tulid

esimesed võidud krossirajal, ringrajal, hipodroomisõidus.

Endel Kiisa sõbraks sai NSV Liidu koondise aegne konkurent Nikolai Sevastjanov, koos tiireldi MM-i karussellis, jagati teineteisega võidurõõmu ja kaotusekibedust. Nikolai lahkus kümme aastat tagasi igavikku, kuid peresuhted jäid.

Terasratsud, millega Kiisa kihutas Soomes Imatral, Saksamaa Nürburgringil, Austrias Salzburgis ja teistel võistlustel, on suuremalt jaolt osadeks lammutatud ja mõni sõitja teadmata välismaale maha müüdnud. ...“

Kärdla poiss Valdur Ploom

Ploom, Valdur (1. XI 1926 Kärdla – 26. X 1978 Tallinn). Hakkas harrastama võidusõitu 1949 Tallinna „Kalevis“.

Võitis NL-i ringrajasõidu mv-tel 500 cm³ külgvankriga mootorrataste klassis koos Viljam Suurkuusega 6 medalit: 1 kulla (1966), 3 hõbedat (1958, 1962 ja 1967) ning 2 pronksi (1957 ja 1963). Tuli 1950–70 hipodroomi- ja ringrajasõidus ning motokrossis kokku 20 korda Eesti meistriks. Meistersportlane (1958). Töötas Tallinna Autovedude rahvusvahelistel liinidel autojuhina. Kalevi auliige (1966).

B: E. Kaldma. Ringrajal. Tln 1979, lk 100–101.

Valdur Ploom

EFA.242.0-55678

Aasta 1959: Kuni 50ccm silindrimahuga külgvankritega mootorrataste klassi võistlejad rahvusvahelistel ringrajasõidu võistlustel Pirita-Kose-Kloostrimetsa ringrajal, nr 6 sõidu võitjad Valdur Ploom ja Villiam Suurkuusk(VSÜ "Kalev"). Foto Endel Saar.

<http://www.muis.ee/portaal/imageview:museaalImage/1650747>

1964

Ringrajavõidusõite noortele hakati Kärddlas korraldada Kärddlas kahel aastal, 1986 ja 87. Need olid noortele mõeldud ja võisteldi võrridel (kuni 50 cm³) ja mopeedidel. Elevust lisas võistlusele kartide jõukatsumine. Esimesel võistlusel tuli kuni 12-aastaste poiste seast võitjaks Argo Erk, 13-15 aastastest Indrek Kutser.

Hiiumaa juurtega Jüri Preobraženskil on samuti ette näidata muljetavaldav kogus sportlikke saavutusi, meistritiitleid ja medaleid.

Preobraženski, Jüri, (3. I 1952 Tallinn), motosportlane. Lõpetas 1972 autoteeninduse erialal Tallinna Ehitus- ja Mehaanikatehnikumi. Mootorisporti hakkas harrastama Tööjõureservide Motoklubis, teda juhendasid Johannes Tomson, Peet Gustel, Helmuth Aas ja Toivo Asmer. Võitis 1983 ja 1984 sotsialismimaade Sõpruse karika sarjas mootorratturite ringrajasõidus 250 cm³ A masinaklassis hõbemedali. Võitnud 1970–1990 NL-i mv-tel ringrajasõidus 1 kulla, 5 hõbedat ja 1 pronksi, 1974–82 Nõukogude armee mv-tel 5 kulda, 1 hõbedat ja 1 pronksi, 1979–1988 Eesti mv-tel ringrajasõidus 6 kulda ja 2 hõbedat, motokrossis 2 hõbedat ja 1 pronksi ning hipodroomisõidus 2 kulda. 1988–1990 võistles autospordis vormel Vostoki klassis. Kalevi suursõidu võitja 1986 ja 1988 (250 cm³ A). Tegutsenud Mootorrattaspordiföd-i ringraja- ja motokrossikomisjoni esimehena ning kohtunikuna (vab kat motokrossis). Olnud 1972–90 Nõukogude armee võidusõitja,

1992–1999 motosporti- ja turismiklubi Kalev direktor ning a-st 1999 Hiiumaal eraettevõtja.

Lisaks tegutses ta üheksakümnendatel-sajandivahetusel aktiivselt Hiiumaa motoelu elavdajana. Motokrossisarja „Isad ja Pojad“ kõrval korraldati koostöös Käina vallaga kolmel aastal: 1998., 1999. ja 2000. aastal võidusõit ringrajatsiklitele. Osales nii tegevsportlasi kui ka veterane Eestist ja Soomest, kaugeim külaline oli Walesist Suurbritanniast. 2000. aasta võistlus oli ühtlasi Eesti meistrivõistluste VII ja VIII etapp. Heietati mõtet kohandada rada ringrajasõidunõuetele täielikult vastavaks kuid mõttearenduseks see jäigi

Raadiosport

Selle ala tulemused on üldjuhul teada vaid kitsale asjasthuvitatute ringile - võistlused toimuvad „eetris“, sportlased on igaüks oma aparatuurikubrikus.

Aga tuleb öelda, et NSV Liidus kehtinud spordijärkude süsteemi üks kõrgemaid astmeid - meistersportlase tiitel on Hiiumaal tegutsenud tehnikasportlastest ainukesena Ivo Kibuspuul, seda juba aastast 1976. Huvitaval kombel on sellest faktist vaikides mööda läinud ka ajaleht „Nõukogude Hiiumaa“.

Asjaga tehti algust juba 1950ndate keskel. Kärkla Keskkooli füüsikaõpetajate Peeli ja Tüرنpuu juhendamisel sisustati koolimaja pööningukorrusele raadioringi tuba, mille keskpunktiks oli tanki raadiosaatja. Tegutsemisluba sideinspentsioonist siiski ei saadud. Huvilisi poisse oli 15-20.

Esimese kutsungi Hiiumaal sai Aare Kindel, see oli UR2MD.

Raadiosport arenes algaastail, 60ndail „Hiiu Kaluri“ raadiotöökoja baasil.

Saatejaamad olid omatehtud. Üsna palju kasutati ka sõjaväe tehnikat, iseäranis vastuvõtjaid.

„Kuldajaks“ kujunesid siingi kaheksakümnendad, mil Posti tänaval KEKi puidutöökoja ruumides sisustati kollektiivjaam, kutsungiga amatööre oli kahekümne ringis.

See lõpetas tegevuse 1993.

Hetkel on raadiosportlasi Hiiumaal umbes kümmekond

Hiiumaa raadioamatöörade ehitatud saatja

